

Хомчак О. Г.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Б. Хмельницького

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ БАРВІНОК

Ключевые слова: символ, концепт, образ, інтерпретація, контекст

Key words: concept, context, image, interpretation, symbol

Вивчення асоціативного значення слова стало сьогодні одним з найбільш популярних і розроблених напрямів у дослідженні вербальних асоціацій. Асоціативний експеримент є одним із домінантних методів дослідження концептів культури. Оскільки асоціативний зв'язок як феномен визначається «само культурою в усьому її різноманітті – всіма знаннями, досвідом, у тому числі чуттєвим», вивчаючи асоціації, ми «апелюємо до неусвідомлюваного, глибинного шару нашої психіки» [2, с. 192].

На думку вчених, при асоціативному експерименті виявляються не лише загальні межі, але й національно-культурна специфіка когнітивного конструкта. Н. В. Уфімцева відзначає, що за допомогою методики асоціативного експерименту «можна судити про особливості функціонування мовної свідомості людини та способи побудови висловлювання, що зазвичай не виявляється іншими способами дослідження» [1, с. 67].

Суть асоціативного експерименту полягає в тому, що респондентам пропонується записати асоціативну реакцію, породжену на певні слова-стимули. Отримані дані є базою для створення асоціативного словника, який показує можливі зв'язки між словами в пам'яті носіїв мови. Слово в ньому представлено не у вигляді систематичного опису, як у граматиці або тлумачному словнику, а у вигляді асоціативно-вербальної моделі мовної свідомості.

Переконливою ілюстрацією цієї тези можуть бути результати, отримані нами при проведенні асоціативного експерименту серед студентів 1-4 курсів денної та заочної форми навчання філологічного й соціально-гуманітарного факультетів Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, який здійснювався протягом 2014-2015 років. В експерименті взяло участь 300 студентів.

Інформантам було запропоновано дати асоціативну реакцію на слово-стимул *барвінок*. Асоціативне поле досліджуваного концепту після завершення обробки отриманих результатів набуло такого вигляду:

БАРВІНОК:

► квітка **166** [33,2]; вінок **34** [6,8]; садок **24** [4,8]; Україна **20** [4]; гарно, квіти **19** [3,8]; весна **14** [2,8]; синій **11** [2,2]; символ, тепло **9** [1,8]; літо, поле, сонце, червоний **8** [1,6]; рослина, сад, яскравий **7** [1,4]; голуба квітка, радість **6** [1,2]; в'ється, трава, фіолетовий **5** [1]; гарна, дерево, любов **4** [0,8]; зелений, кущі, колір, кохання, ніжність, са-

дочок, синій, яскраві кольори 3 [0,6]; «Барвіха», барвінок, веселка, весілля, гарний настрій, домівка, квітка яскрава, краса, ліс, метелики, наречена, ніжний, пісня, природа, свіжість, сім'я, танок, український танок, село, хлопчик, яскравість, 2 [0,4]; ансамбль, бабуся, багатокольоровий, барви, барвистий колір, барвистий, барвінок біля хати, батьківщина, біологія, блакитна квітка, блакитний колір, блакить, блідно-рожеве диво, букварик, в'юн, в'юнкий, в'юнкі зелені листя, веселе поєднання, веселий, весняний, вишиванка, відпочинок, вінок на голові у дівчини, вірність, вірші українських поетів, вітер, волошковий, газета, гай, гарна дівчина, гарна квітка з прекрасним запахом, гарна квітка, гарна синя квітка, гарний, гарно в'ється, гра дитяча, гриб, гурток, двері, дитинство, дитяча наївність, дитячий садок, дівчата, дівчина, дім, добробут, емоції, етнос, життя, журнал, запал, запах, затишок, зірочка, злагода, зустрічається в піснях, Іванко, іграшка, картина в шкільному коридорі, картина, квіточка, квітка на могилі, квітка на перелазах, квітка невеликого розміру, квітка України, квітнення, квітучий, килим, клумба, книга, колір, коло, кольоровий, контраст, коса, країна, криниця, кров, круглий, кучерявий, листок, листя, літній табір, ліщина, людина, мак, маленький, малина, малюнок, мама, мистецтво, мрії, мультик, муха, назва дитячого колективу, наївність, наречений, національність, оберіг, обруч, огорожа, оплетений, орхідея, очі, парубок, пахощі, пахучий, пелюстка, пісня «Несе Галя воду», пісня «Підемо разом по барвінок», плететься по землі, повітря, подвір'я, помада, порівняння з чимось гарним, посмішка, похорон, прекрасно, приємний запах, прогулянка, ранок, рідна земля, рідний дім, рідний край, різнокольоровий, різнотрав'я, річка, родина, рожева квіточка, розкішний, рушник, світло, свобода, свято, серіал, сесія, символ країни, символ любові, символ України, символіка, синь, солодкий запах, сонячний, соняшник, стелиться, стрічки, танок, танцювальна група, теплий, тин, українець, український вінок, український символ, український танок, фарби, фестиваль, хата, цікаво, цукерка, чари, чарівний, червона квітка, червона, червоне і чорне, червоне плаття, чистота, чотири пелюстки з великими полосами, чудова квітка, чудовий, школа, щастя, щось гарне, ягода, яскраво 1

За допомогою методу когнітивної інтерпретації представляємо отримані нами мовні одиниці у вигляді набору когнітивних ознак концепту *барвінок*, які розташовані в порядку зменшення їхньої частоти: **зв'язок із рослиною 209** (квітка 166; квіти 19; рослина 7; дерево 4; кущі 3; гриб, мак, малина, орхідея, різнотрав'я, соняшник, ягода 1); **зв'язок із символом 50** (вінок 34; символ 9; вінок на голові у дівчини, вишиванка, рушник, символіка, символ любові 1); **співвіднесеність із кольором 59** (синій 11; червоний 8; голуба квітка 6, фіолетовий 5; зелений колір, синій, яскраві кольори 3; барви, барвистий колір, барвистий, блакитний колір, блакить, блідно-рожеве диво, багатокольоровий, гарна синя квітка, колір, кольоровий, контраст, різнокольоровий, рожева квіточка, синь, червона квітка, червоне і чорне 1); **зв'язок із красою, яскравістю 44** (гарно 19, яскравий 7; гарна 4; квітка яскрава, яскравість 2; гарна квітка, гарний, порівняння з чимось гарним, прекрасно, розкішний, чарівний, чудова квітка, чудовий, щось гарне, яскраві квіти 1); **зв'язок із Україною 32** (Україна 20; український танок 2; батьківщина, вірші українських поетів, етнос, квітка України, країна, національність, символ України, українець, український вінок, український символ 1). Ці когнітивні ознаки складають *ядерну зону* концепту *барвінок*.

Навколоядерну зону концепту барвінок складають такі ознаки: зв'язок із дитинством 32, співвідношення із місцем, де росте квітка 26, зв'язок із почуттям, станом людини, 26, зв'язок із порою року 23, співвідношення із родиною, домівкою 15. У *ближню периферію* увійшли: абстрактні поняття 13, співвідношення зі світлом 12, співвідношення з людиною 11, асоціації з небесними світилами 9 тощо. *Дальня периферія*: співвідношення з мистецтвом 6, асоціації з запахом 6, співвідношення з піснею 5, назва частин рослин 4, зв'язок з навчанням 4, співвідношення з відпочинком 4, зв'язок з печатним виданням 4 тощо. *Крайня периферія* слову-стимулу барвінок є незначною.

Література

1. Уфимцева Н. В. Сопоставительное исследование языкового сознания славян // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж, 2001. – С. 65 – 71.
2. Фрумкина Р. М. Психолингвистика. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 320 с.